

HOLMI

XVII. évfolyam 5. szám

2005. május

Szerkeszti: Réz Pál (főszerkesztő),
Radnóti Sándor (bírálat), Várady Szabolcs (vers), Závada Pál (széppróza),
Fodor Géza, Szalai Júlia, Voszka Éva

Szerkesztőbizottság: Bodor Ádám, Dávidházi Péter, Domokos Mátyás,
Göncz Árpád, Kocsis Zoltán, Lator László,
Ludassy Mária, Nádasdy Ádám, Rakovszky Zsuzsa.
Tördelőszerkesztő: Környei Anikó. A szöveget gondozta: Zsarnay Erzsébet

---

TARTALOM

- Nádas Péter*: Hans von Wolkenstein • 511
Karinthy Frigyes: Nagypénteki kereplő (Közzéteszi
Fráter Zoltán) • 534
Térey János: A hetvenévesek szeme • 536
Elias Canetti: Platón sírása (Íróportrék
a „Feljegyzések”-ből)
(*Halasi Zoltán fordítása*) • 539

• Fővárosi térzene •

Bán Zoltán András: Húzd rá, cigány! • 551

- Pósfai György*: Újabb megfigyelések • 553
Somlyó György: Monokróm-Duett • 559
Csehy Zoltán: Egy Horatius-fordító vázlatfüzetéből • 561
Spiegl Máté: Ballada hajdani nickeimről • 562
HUGO&SETI • 563
Az okos 2005-ben • 564
Két hexameter • 565
Tragédiának nézed? Nézd legott /
Komédiának, s mulattatni fog • 565
Garaczi László: Dobok • 565
Voigt Vilmos: A giccs tárgya • 567
Kiss Judit Ágnes: Isten gyomrában • 577
Három népdal • 578
Babiczký Tibor: Matt • 579
Konzerv • 580

- Bíró Ferenc:* Nyelv, „tudományok”, nemzet • 580
Győri László: Spielberg-változat • 594
Domokos Máttyás: „Kinek ön-énje nem hazug” (Sárközi Mártáról, személyes hangon – ahogy éppen eszembe jut) • 595

FIGYELŐ

- Ruttkay Kálmán:* Menedékház (Sárközi Márta-
emlékkönyv) • 618
Radics Viktória: A gyilkos hangsúly (Németh Gábor:
Zsidó vagy?) • 623
Bazsányi Sándor: Az „őszinte vágyódás” betege
(Fehér Ferenc Művei 3. Hazatérni.
Művészetfilozófiai írások) • 628
Gyáni Gábor: Vannak-e még vagy már polgárok
idehaza? (Laki Mihály–Szalai Júlia:
Vállalkozók vagy polgárok?) • 633
Laki Mihály: Sokszínű kapitalizmus (Pályaképek
a magyar tőkés fejlődés
aranykorából) • 637

Megjelenik havonta. Felelős kiadó: Réz Pál. Vörösmarty Társaság
Levél cím: HOLMI c/o Réz Pál, 1137 Budapest, Jászai Mari tér 4/A
Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág
Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,
Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál
(Bp. VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp. 1900)
További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu
Előfizethető még postai utalványon Závada Pál címén (1092 Budapest, Ráday u. 11–13.)
Előfizetési díj fél évre 1500, egy évre 3000 forint, külföldön \$35.00, illetve \$70.00
Nyomtatta az ADUPRINT Kft. Vezető: Tóth Béláné

A HOLMI honlapja: www.holmi.org

ISSN 0865-2864

Nádas Péter

HANS VON WOLKENSTEIN*

Kicsiny pont volt a tájban ő, akiről Freiherr von der Schuer dolgozószobájában így beszéltek. A szembeszökően feketével vegyes szőke fejével.

Hangya, páncélos hátú bogárka, mezítelen féregnél nem több, akit bárki figyelmetlenségéből eltapos.

Ragyogóan kék szemű, túskehajú, kissé lomha mozgású és csaknem lompos járású kisleány, akinek azonban közel sem voltak ilyen végletes gondolatai vagy kellemetlen érzései önmagáról. Most nem vigyorgott ugyan, de semmiféle előérzet nem zavarta meg. Semmi olyasmi, hogy valami ne lenne a legnagyobb rendben a világegyetemben, vagy bármiféle veszély leselkedne rá.

Jóllehet, a fiúk kénytelenek voltak sokat tételődni a rendszeres fajbiológiai mérések miatt, őt ellenben még az sem hozta ki a sodrából, hogy hajnalban egy társuk leugrott az Ochsensprungról, és szörnyethalt. Örökös vigyorgásával gyakran fölbosszantotta a nevelőit. Amit a többiek halálosan élveztek, van mersze hozzá. Amikor a nevelők intették, hogy most aztán igazán nincsen min vigyorgnod, gyermekem, s erre ő még idétlenebbül vigyorgott. Talán a megütközést találta ilyen mulatságosnak, talán annak örült, hogy a szokásosnál nagyobb figyelemre méltatják, aminek az érdekében sok mindent meg is tett, hiszen szívesen színészkedett és bohóckodott. Vakmerőnek tartották a többiek. Bámulták, és tartottak tőle. Nem mertek volna ilyesmiket tenni vagy ilyen ügyeket akár helyeselni.

A nevelők azt hitték, hogy a többiek őt nevetik ki, s akkor a közösség szigorú leckéje majd hatni fog rá.

Ellenkezőleg, a harsány élvezettől nevettek. Önkéntelenül és közösen ők is azon nevettek, amin valójában nem lett volna helyénvaló nevetniük. Óvatos lépésekben haladva, éppen Hans vezette őket rá a lázongásra, helyettük tette, éktelen élvezetet okozott neki ezt helyettük megtenni. Mindig odáig menni, ameddig ők nem merészkednek el, s így vezetni rá őket a lázadásra. A nevelők nem vették észre, hogy a nevetés bizony közös és szervezett renitencia, valóságos rebellió. Illetve akkor vették észre, amikor már késő volt. Holott minden egyes megnyilvánulási formájában és elemében fel kellett volna jegyezniük a történeteket.

A rebellióra való hajlamot genetikus szempontból különösen árulkodó jelnek tekintették.

A bárónő maga is felháborítónak találta, hogy valaki ne tudjon meglenni a vigyora nélkül, ne tudjon úgy ránézni senkire, hogy ne vigyorgjon.

Hans, te lehetetlenül viselkedsz, kisleány, egyszerűen szólva, lehetetlenül, így feddte őt.

Rá azonban a fia kevésbé hallgatott, mint bárki másra.

Minden évben többen megkísérelték eldobni az életet, legfeljebb a gyerekes módszer vagy az eredmény különbözött. Hans azonban semmit nem vett elég komolyan,

* Részlet a PÁRHUZAMOS TÖRTÉNETEK című regényből.

a bárónő aggódhatott érte, mondhatott neki, amit akart. Anyai fájaldalmát sem vette figyelembe, a feddéseit, a figyelmeztetéseit, mintha a falhoz beszélne.

Tágra nyílt, kissé csodálkozó, hitetlen szemével követte őt, mint aki a másik ember minden gesztusát inkább kíváncsiságtól vezetve rögzíti a tudatában, de érzelmi életét illetően már inkább mindentől jó távol marad. Ebben a bárónő magára ismert, s minden alkalommal elégedetten el is hallgatott. Habár a fiú apja nézett vissza rá óriás, renitens, vakmerő szemmel. Mintha rituális érzélgősségüket földadva, nagy hirtelen mindhárman közel kerültek volna egymáshoz. S a szégyentelen közelséget egyiküknek sem sikerülne megtagadni.

Hans a negyedik esztendő teltét az internátusban. Ha nem nyitották volna meg, akkor az édesanyjának bizony gondot okozott volna, hogy hol helyezze el. Többször átélte e különös órát vagy napot, de ellentétben a többiekkel, a halálugrásban ő már az első alkalommal sem talált kivetnivalót. Legfeljebb a befejezettsége lepte meg, ám inkább jótékonyan. Megmentették a méltóságukat, amit mindenki más óránként többször elveszít, míg fel nem éli minden tartalékát. Becsülte az öngyilkos fiúk tisztánlátását, a következetességüket. Lelke mélyén helyeselte, magasabb rendűnek tekintette őket mindazoknál, akik vele együtt hajlandók az életükben megmaradni. Jó pofát vágott az életéhez, mert sem a saját helyzetét, sem a másokét nem kívánta volna a siránkozásával megnehezíteni, méltóságát veszített cinkosa lett a sorsnak, és egész fizikai létével szenvedett a létezésről.

Állandóan az volt az érzése, hogy testének nyersanyagát, a szerveit és a tagjait rossz bőrbe rakták be, s nem azt a lelket adták hozzá, ami egy ilyen bőrhöz vagy húshoz illelne. Mélyen megvetette mindazokat, akik a szülők iránti balga kötelezettségeik és naiv tiszteletük jegyében töltötték el az életet. Bármilyen történetük. Ezeket mindenki rá tudta szedni és bármire rávehette. Nevetséges kreatúrák voltak a szemében. Megvetésével mégsem sikerült túlbeszélnie a mélyen belegyökeredzett vallásos balsejtelmet, hogy talán mégis az ördög kísérti őket, amikor levetik magukat a mélységbe.

Az idén aztán kitel az egész naptári év. A rövid nyári szünetben itt kellett maradnia, nem mehetett Berlinbe. Munkájára hivatkozva a bárónő sem jött Annabergbe. Míg e három hét alatt egyedül bolyongott a roppant érchegységi tájban, ilyesmiről is sokat gondolkodott. De még utólag sem jutott eszébe együtt szörnyülködni a többiekkel. Legfeljebb azokat a fiúkat találta nevetségesnek, akik eltévesztették, az utolsó pillanatban meggondolták, s ezért az első sziklán fennakadtak, és sérülten megmaradtak. Vagy eleve rossz volt a tervük. Képesek voltak a kisvasút elé vetni magukat, a vadbarmok, holott tudva tudták, hogy a viadukt előtt a szerelvénynek lassítania kell, legfeljebb a karjukat vagy a lábukat vágja le.

A szabadesésre való készítés láza olykor egyenesen felszökött, ragályként látszott terjedni a fiúk között. A viaduktról volt a legbiztonságosabb a mélybe ugrani. Mintha minden naptári évben szükség lenne élő áldozatra, hogy a többiek egy időre elrémüljenek és megfélemedzenek a maguk vonzalmáról. Mintha az öngyilkosok a többieknek kínálnák föl szétroncsolt testüket. S hogy egyszer sikerüljön, ahhoz többeknek meg kell kísérelniük, s még többen készültek rá, hogy megkísérelik. Sem holtan, sem sebesülten, ezek soha nem kerültek többé a szemük elé. Nem volt gyászszertartás vagy emlékóra, a nevelők nem folytattak vizsgálatot, amely kideríthette volna, hogy ki fedezte az öngyilkost az előkészületben.

Egyedül, észrevétlenül igazán nehéz lett volna bármit végrehajtani. Nyilvánvaló, hogy mindenkinek volt cinkosa, s az ilyen léptékű barátság nem jelenthetett kisebb ve-

szélyt a társadalomra, mint a csoportos renitencia. Freiherr von der Schuer maga is bizonyos aggodalommal szemlélte a távolból a ragályos késztetést; de a társintézetekből hívott pedagógiai és pszichológiai konzulens úgy ítélte meg, hogy statisztikai szempontból nem kirívó a jelenség. Ilyen léptékű kísérletben ennyi rizikót vállalni kell.

Valláserkölcsi alapon sem feddték meg az életben maradtakat, ilyenkor úgy ment minden tovább a maga útján, mintha mi sem történt volna. Az élők számára ennyi lenne a biztonságos életvezetéshez szükséges hibaszázalék.

Bizonyos némaság, megnevezetlen szégyen töltötte ki a hiányukat. Már akinek az önpusztító lények egyáltalán hiányoztak. A némaság miatt nehezebb felejteni. A Szent Anna-katedrális valamelyik lelkészének csak meg kellett volna emlékeznie a különleges eseményről. Legalább a szószéken, Annabergben, amikor vasárnap délelőtt a nevelők a jelentkezőket átkísérték a korai istentiszteletre. Minden vasárnap reggel körülményes procedúrát csináltak a jelentkezésből, mert világosan akarták látni, ki a hívó, ki alakoskodik, vagy ki menne pusztá kedvtelésből, hogy aztán az istentisztelet alatt a nevetgélésével az egész várost megbotránkoztassa. Hans sem azért jelentkezett, mint ha hitében követni óhajtotta volna az édesanyját. A lelkészek azonban, akik szemmel láthatóan feszült viszonyban álltak a tüntetően pogány nevelőkkel, a prédikációikban nem szóltak erről. Az nem lehet, hogy ne tudtak volna róla, de még látni sem lehetett rajtuk, hogy tudnák-e. Hansnak az volt a határozott képze, hogy a közös hallgatás úgy viselkedik, mint a vegyületek világában a szabad vegyérték, amely a vegyülés reményében mintegy kilóg az üres világegyetembe.

Végül is a hibás példányok pusztulnak el, ezt egy pillanatra sem volt szabad elfelejteni. Pogány gondolat, s nem értette, miként helyeselhetik a lelkészek.

Úgy képzelte, hogy korábban eltávozott társaik ragadják meg a szabad karjukat.

Amikor megint megtörtént, akkor a fizikatanár, a Gruber, másnap vitte őket a viadukthoz, hogy újból és újból elmagyarázza a szabadesés jelenségét. Néha többször, ahányszor megtörtént, minden alkalommal változatlan kifejezésekkel, mégsem unták meg. Valakinek akár sikerült, akár nem sikerült elintéznie önmagát, hanem csak örökre pórul járt az ostoba, Gruber mintha először magyarázna. Az egyik csoportnak a völgy alján, a viadukt lábánál kellett maradnia, a másik csoport a fiatal és csinos tanár vezetésével felkapaszkodott a fenyők közé a vasúti töltésre, s onnan gyalogoltak ki a viadukt központi pillérjéig. A kísérlet végeztével a csoportok helyet cseréltek. A tanárnak az volt a véleménye, hogy az egyenletesen gyorsuló mozgás káprázatos törvényszerűségeit és az emberi élet szigorúan fizikai jellegét csak úgy tudják megérteni, ha mindkét perspektívából nézve átélik és megméri. A kísérlethez mindössze egy hitelesített mércére, egy hitelesített ólomsúlyra, két hitelesített stopperre volt szükségük. Odáig nem nehéz a dolgot megérteni, hogy az egyenletesen gyorsuló mozgás mértéke kis eltérésekkel ugyan, de minden földrajzi helyszínen különböző. Azon a kiválasztott helyszínen például, ahol mi élünk, a gneisz összefüggő kérge erősen, de egyenletesen módosít. Általános törvény, hogy az adott test sebessége zuhanás közben egyenlő időközökben egyenlően változik. Gruber hitelesített mérési adatai szerint a wiesenbadi völgyoszorosban 980,839 centiméter per másodperc. Ha tehát a hitelesített ólomsúly elejtésének pillanatában a sebesség zéró, akkor a második másodpercben 980,839 centiméter per másodperc, a következő másodperc múltán viszont $2 \cdot 980,839$ másodperc per centiméter, s így tovább. T másodperc múltán $t \cdot 980,839$ centiméter per másodperc. Aztán már csak kevesen tudták követni a csinos és fiatal fizikatanár magyarázatát, miszerint a törvény közönséges szavakkal kifejezve azt jelentené, hogy

a sebesség arányos az idővel, s így könnyen kiszámolható, hogy az adott ideig, adott sebességgel zuhanó test a földhöz csapódva milyen mértékű ellenállásba ütközik.

Akik a számítás logikáját nem értették, hanem csak erőlködtek, hogy ne a szétzúzó-dott hullára gondoljanak, ne arra, akit alkalmanként utáltak vagy szerettek, s a műveletet legalább mechanikusan el tudják végezni, ilyenkor azt figyelték, hogy a csinos tanár miként kotorászik mindkét kezével köpenyének zsebében, és közben miként tornázik a fenekével. Miközben fel s alá sétál előttük, vajon mit keres és mit talál. Mert néha annyira elmerült a fizikai világ magyarázatában, hogy önkéntelenül megállt, valamit kiemelt a zsebéből, hosszan nézte ártatlan szemmel, bár bizonyára nem tudta volna megmondani, hogy miért emelte ki, és micsodát is lát. Volt a zsebében kréta, ceruzahegyező, radír, egy gondosan feltekert zsineg, egy inga, s az utóbbi kettő egybe tartozott. Az inga horogjába be lehetett akasztani a zsineg viaszozott vörös fonálból font fülét. Hans ezt az ügyes kis szerszámot valamilyen megmagyarázhatatlan okból különösen irigyelte. Vagy szórakozottságában zsebének mélyére nyúlva, kissé hátramesztette a farát, két lába közé nyúlt be, vakarta. A fiúk tudták jól, hogy mit vakar, mondták is, hogy a tökét vakarja. Tudni vélték, hogy bőrbetegséggel küszködik, ez pedig egy nemi betegség következménye lenne. Olykor köpenyének szárnyát emelte meg, s a nadrág zsebébe nyúlva hozta kedvezőbb helyzetbe a heréit.

Elhallgatott a magyarázatával, miközben szabályos arca a csinos kis bajuszával ábrándos kifejezést öltött.

A széttroncsolt tetemetek nem a közelebbi Chemnitzbe, még csak nem is Drezdába, hanem a távolabbi Lipcsébe szállították, egyenesen az egyetemi klinikára, ahol alapos boncolás után lezárt koporsóban vehette át őket a családjuk. Finom erdei földtől mazsos kézzel álltak ezen a derült égből rájuk szakadt új napon a botanikus kertben.

Volt egy fiú közöttük, a Kienast, aki tudni vélte, hogy az öngyilkos agyvelejére a lipcsei és berlini kutatók különösen kíváncsiak.

Te fantazíálsz, Kienast, vetette közbe egy másik, egy idősebb fiú, s némiképpen tétován. Mondhatni, beszélés ostobaságokat.

Így tiszta a munka, folytatta az előbbi, mintha a közbeszólót nem hallaná. Ha marad belőlük valami, akkor a koponyatetőt körbefűrészelik, mint a fazékról a fedőt, úgy emelik le.

Másoknak sem csinálják másként, mi lenne specifikus ebben, már megbocsáss.

Figyelj már, csak tudom, hogyan jutnak hozzá az értékes agyvelejéhez.

Nem ebben kételkedem.

És hozzá kell jutniuk.

Ugyan, kis barátom, szalmaszálon csak nem tudják kiszívni a fülükön vagy az orrukön.

Csak tudom, ismételte a fiú csökönyösen és sértetten, a tudálékos Kienast, miközben a többiek megint a rovására nevettek.

Lipcséből származott, s ha nem is az egyetemi klinikán, de a városi prospektúra alkalmazásában tényleg boncnok volt az édesapja. Helyesebben igen találékony műszereket készített a boncoláshoz, s Kienast azt állította, hogy ez náluk családi hagyomány, mert ők valamennyien feltalálók. Gyakran túrta az orrát, s ezért a többiek azt mondták, hogy ő a fikat biztos feltalálta már. Annak a nagyobb fiúnak viszont, aki Hans von Wolkenstein legjobb barátjának számított, igen nagy tekintélye volt. Az internátusban a fiúk különben is felette udvarias és tudálékos modorban váltottak szót. A kíméletlenségig mentek, valójában a kegyetlenségüket és a kegyetlenkedéseiket tüntették el az

udvariasságuk vagy a száraz okoskodásaik mögött. Nem terhelhették meg egymást a nyíltságukkal. Néha oly körülményesen és ódivatúan fogalmaztak, mintha minden kívánságukat vagy vágyukat el akarnák a másik elől rejtteni. Még a hangos kételkedésben sem mentek túl messzire. Most is inkább a feszültségtől nevettek fel a hirtelen beállt csöndben, amit a különleges esemény váltott ki belőlük. Ahogy kamaszodó fiúk egymást is serkentve nevetnek. Volt, aki csúszkált a magasabb és mélyebb hangok között, mások egyszerűen nyerítettek. Nehéz volt elképzelni, hogy aki tegnap itt térdelt, hogy a friss trágyából a lótetűket gondosan kihalássza és bedobja egy vízesödörbe, most egy márványasztalon fekszik kiterítve, és tudományos vizsgálódás tárgya lett.

Az agyat az teszi becselessé, hogy készíthetsz belőle hosszmetsetet, keresztmetsetet. Megjegyzem, a te dolgod, ha nem hiszed, erősködött a nevetésen átkiáltva a Kienast nevű.

A nevetési rohamban nem volt rosszmájúság, elnéző szeretettel kezelték a Kienast ostobaságait vagy akár a nyilvánvaló jellemgyengeségét. Egy szar kis alak volt, de szerették, s jó ideje a védelmük alatt állt. Amikor rájött az epilepsziás rohama, akkor a szó szoros értelmében falaztak neki, ügyesen elterelték a nevelők figyelmét. Nem tűrheték, hogy kiderüljön, titkos ellenállásuknak mintegy ő lett a záloga.

A kis szarságait is inkább lenyelték.

Kienast kicsi volt, törekeny, hihetetlenül gonosz és erőszakos. Világos volt, hogy az epilepsziásokat sem távolítják el az internátusból, hiszen a viselkedési mintáira éppen úgy kíváncsiak, mint minden másféle torzulásra, de törvény írta elő a sterilizációjukat. Ez nem volt tréfa, s így lett a közös ellenállás néma tárgya. Valószínűleg a fenyegetettségét igyekezett a buzgóságával egyensúlyba hozni, míg a többiek a saját férfiúságukat.

Az önbecsülését sértette, hogy a ki tudja miből származó fizikai nyomorával rájuk szorul.

Aztán sejtéről sejtire haladnak, utólag ki tudják kutatni az ürge személyes titkait.

Csendes borzongással teljes legendája volt, hogy ki miként csinálta.

A fenyvesen áthaladó vasúti pályát, a wiesenbadi völgy torkolatát áthidaló roppant viaduktot vagy a magasabban fekvő Ochsenprungot, egy vízesés fölé emelkedő, a meredélyen megkapaszzkodó tölgyek közül épp csak kibukkanó sziklaszirtet, ahonnan a monda szerint egy ördöggel paktáló pásztor miatt a Wolkenstein uraságok egész ökörcsordája a mélységben keresett menedéket, szigorúan tiltva volt nevelői kíséret nélkül megközelíteniük.

Habár a nevelőknek jobbára minden kihágást szó nélkül tudomásul kellett venniük. Legfeljebb az internátus rendje szerint írásban rögzítették, hogy valaki vagy valakik megszegtek egyes tilalmakat. Hogy aztán reális képet kapjanak a fiúk között tényező különböző renitens hajlamokról és a titkos mozgalmairól. Az is többször megeseett, hogy amikor a Szent Anna-templom előtt Gruber várta a kis csoportot, akkor nem kísérte vissza, hanem a Hauer utcai városi fürdőbe vitte őket, a gőzbe, utána a Johannis utcai sörözőbe, amelyet főleg ünneplőbe öltözött bányászok látogattak, s ahol ettek, a nagyobbak pedig kaptak egy jó pohár sört.

Gruber fizette, mindent fizetett.

Meg azt mondta, hogy most már nincsenek egymás előtt titkaik.

Amit Hans von Wolkenstein, bármiként gondolkodott, nemigen értett. Elvileg tényleg nem történhetett közöttük vagy velük olyasmi, amiről a nevelőknek ne lett volna tudomásuk, és ne rögzítették volna a jegyzőfüzetükben. De nem értette, hogy a Gruber milyen titkot figyelt volna ki a gőzben, amely vasárnap délelőtt telve volt hangos fér-

fiakkal. Merthogy valamilyen fizikai jelenséget megfigyelt, és elvileg ők is megfigyelhették volna, afelől Hansnak nem lehettek kétségei.

S ezt a fizikai megfigyelését a vallásosságukkal vagy a hitükkel hozta volna kapcsolatba. Senkitől nem merete megkérdezni, hogy mire gondol a Gruber. Aki onnan ugrott, annak előbb a vízesés irdatlan lépcsőin zúzódtott szét a teste, de vitte, dobta, sodorta tovább a víz, lefordította a következő sziklaperemre.

A tőlük nyert adatoknak be kellett kerülniük a párhuzamosan futó tudományos vizsgálatok pedánsan dokumentált rendszerébe, minden adatnak meg kellett találnia a maga helyét, mert nem lehetett olyasmi, ami a várható kutatási eredmények szempontjából ne lett volna fontos vagy érdekes. Ezt maguk a növendékek is készséggel belátták, mindenkinél jobban ismerték az általánosan elfogadott örökléstani normákat és szabályokat. Tudták egymásról, hogy egy sincs közöttük, akinek hibátlanul nordikus lenne a származása, a Kienasté a legkevésbé. Hiszen ezért gyűjtötték ide őket, ezért lettek így összeválogatva. A Gruberé igen, büszkélkedett vele, hogy neki minden mérete tisztán nordikus. Amit gyanakvón figyeltek. Erősebben érezzék mellette az alacsonyabbrendűségüket. Különben is túl sok volt körülötte a furcsaság.

Már csak azért is bizalmatlanok maradtak, mert még mindig az anyjával élt, aki finom Streuselkuchennel vendégelte meg őket.

Kísérleti célból kell itt lenniük, ezt Gruber megjegyzéseiből kihámozhatták, ám erről sem beszéltek senkivel, semmi ilyesmiről.

Mert miért épp nekik, miért nem a testvéreiknek, akiket odakinn szintén alaposan megvizsgáltak. Maguk is nyomozták egymás származását vagy fogyatékoságait, holott nem lett volna értelme titkolni. Zsidó nem volt közöttük. Vagy ilyesmiről nem volt tudomásuk. Titkon mindent tudniuk kellett, hogy a saját ügyükben tisztábban lássanak. Vagy miért épp a szüleik szolgáltatták ki őket ennek az állandó vizsgálódásnak, ha egyszer ők tehetnek a kétes származásról. Van a világban egyfajta nemi vagy szerelmi megmondolatlanság, ami később nem korrigálható. Kienast anyja mexikói volt, keresztény, de nem árja. Amit a fián ugyan szabad szemmel nem lehetett látni. De tisztában voltak a dologgal, tudták, hogy az ő fián vagy az unokáján majd kiütözközik, s a rejtőzködő biológiai törvényszerűség különös rémülettel töltötte el őket. Már csak a Kienast igazán látványos epileptikus rohamai miatt is. Azt azonban nehéz volt a Kienastnak elképzelnie, hogy mi lett volna, vajon neki jobb lenne-e, ha nem mesztic anyától születik, hanem árjától. Bizonyos testi hipochondriától nyugőzötten figyelték magukat és egymást, akárha bármikor megjelenhetne rajtuk a titkos kór vagy a faji tisztátalanság más jele, amelynek a szüleik párosodása miatt lettek a hordozói.

Szerette az anyját, nem tudta nem szeretni, holott gyűlölni lett volna jobb, mert nem tudta megbocsátani a születését.

De még azt sem, hogy ezeknek átengedte őt.

Vagy legalább egy másik meszticcel nemzette volna, s nem az apjával, vagy maradt volna Veracruzban, neki pedig nem itt kellett volna epilepsziásan megszületnie.

Most a pusztá léte miatt szégyenkezhet.

Vagy a szülők miért tesznek úgy, mintha ez csupán egy előkelő fiúnevelő intézmény lenne, és semmi másról nem lenne sejtelmük.

Hogy mi történik itt.

Nekik pedig más dolguk nem lenne, mint a fiúi kötelességeiket teljesíteni. Minden körülmények között jól tanulni, példás magaviseletet tanúsítani, hogy a szüleik elégedettek legyenek. Hiszen a szülők köztudottan a legjobbat akarják a gyermekeiknek nyújtani.

Örök életre hálásnak kell lenniük.

De minden ápoltsága és kivételessége ellenére volt az internátusban valami baljós és végzetes.

Hans annak örült, hogy legalább az apja végleg eltűnt az életéből, legalább nem alakoskodik többé. Néha úgy vette észre, mintha ebben az ártalmatlanul komor tájban és a rusztikusan megépített, vakolatlan épületben túl sok lenne a sárgásbarna, maga az épület anyaga lenne súlyos a földtől, ez az egész gneisz nevű csillámmal telített kőzet undorítaná. S maga a környezet vagy a családi história azért lenne rá nyomasztó hatással, mert itt minden hidegen kőszagú, nedvedzik és bőrszínű. Olykor hosszú hetekre beborult a tudata. Nem értette, miért itt kellett megszületnie, vagy miért is született meg egyáltalán. A sziklák, a támfalak, az épület északi és nyugati oldala egész nap könynyezett. Holott megint máskor, másféle pillantások hatására, főleg idegenek szemében, mégsem volt más, mint egy minden emberi településtől távoli, nagyszerű és idillikus táj, egy kedves emberi fészek, régi vadászház az ősröngyetegben, ahol minden jól gondozott és értelmes egységben él a természettel és a saját természetével.

Egy szőke hajú és kék szemű, teljesen nordikus nőt fog feleségül venni, s akkor valamennyire rendbe hozhatja, amit az édesanyja a meggondolatlan lépésével tönkretett.

A többiek nem ismerhették a családi történetét. Azt sem lehetett tudni, hogy ő maga honnan ismeri. Nappal is párákban látszott lebegni a lélekemelően nagyszabású völgy, ahogy az idegenek lelkesedtek érte, a családi birtokuk. Az édesanyjától igen ritkán tudott meg valamit a történetéről, a régi cselédjeik azonban köptek az öröklési jogra, s ezért mégis mindenfélét elmeséltek. Olyan nem volt, hogy a völgyben ne lett volna pára. A reggeli és az estéli ködben szétomlott vagy elveszett minden körvonal. Nem lehetett eldönteni, hogy az ember a hegyek csúcsait látja-e vagy felhőket a Frauenholz felett. Ilyenkor minden csepegett, mintha a növények könnyeznének vagy a tárgyak. Pergett a levelekről, gyöngyként ült meg a tülvelek csúcán.

Lassan, halkán pötyögni kezdtek tőle az ereszcatornák, aztán mintha esne, csurgott a magasan és szélesen épített tetőkről, és egyre hangosabban kotyogott.

Tudományos megalapozott, vitaminokban gazdag étrend fogadta őket, sima, dísztelen, nemes német fából, tölgyből és bükkből készített nyers bútorok, takarékos ízléssel elrendezett berendezési tárgyak, készséges és barátságos kiszolgáló személyzet, meghitt nyugalmat, szinte baráti szellemet árasztó nevelőtestület. A szaktanárokat reggelente társas gépkocsi hozta át Annabergből. Kívánság szerint különórákat vehettek, vagy felügyeletük és vezetésük mellett kedvükre űzhettek különböző sportokat. Sziklát másztak, birkóztak és bokszoltak, míg mások hangszeres zenét vagy különböző élő nyelveket tanultak. Netán a barnászörös kecskebőrrel bevont asztaloknál ültek a földszinti könyvtárszobában. Azzal az ürüggyel, hogy a zöld ernyős lámpák fényénél utána lapoznak a dolgozataikhoz szükséges adatoknak, titkon az örökléstan kérdései vagy a saját lehetséges örökletes betegségeik tünetei után nyomoztak a kézikönyvekben és a lexikonokban.

Valamilyen megfejthetetlen okból idefenn a hegyekben a botanika lett a fiúk között a leghódítóbb szenvedély. A spórák, a bibék, a beporzás, a keresztezés s maguk e ritkán használt kifejezések is erős benyomást gyakoroltak rájuk, a szaporítás, az oltás, a gyökereztetés, a dugványozás és a szemzés, a tankertekben a melegágy, a vetés, a pikírozás, a palántálás és a kiültetés a hidegágyba, maga a szó, hogy hidegágy, az izolálás, a téli és a tavaszi metszés, a csemetekert és az ágyás, a bakhátas és a fészkes ültetés. Mindez szép volt, végtelenül egyszerű és időigényes, olykor tartós fizikai erőki-

fejtést, máskor elmélyülést és komoly figyelmet követelt. Elmélyítette a természet nagy folyamataival szemben a türelmüket és a bizalmukat, valamiként pótolta a vallást, hiszen nemcsak az elkövetkező hétre, hanem a következő évre, akár következő generációk életére kellett ezekből a műveletekből kilátniuk.

Még akkor is, ha egynyári növényekről volt szó.

Egy idő után olyan jártasak lettek a növényi életfeltételek ismeretében, hogy az egyes példányok láttán vissza tudtak nézni az egész tenyészidőre vagy akár a fajta életére.

Tudásuk önsúlyától lett a pillanat gazdagabb. Mégis a gondoktól, a baljós előértektől terhes maradt a legállandóbb érzésük. Úgy ült meg a lelkük mélyén, mint a tökesúly. Mintha önnön vizsgálódó pillantásuk elől rejtőzködve figyelnék, miként tehetnének eleget olyan faji követelményeknek, amelyeket a születésük véletlene miatt nem állt hatalmukban teljesíteni. S lám, alig néhány napja tértek vissza a szünidőről, még nem is érkeztek vissza valamennyien, amikor valaki már megint bevégezte.

Schultze tanár, a fajbiológiai mérések és mérés technikák messzi földön híres szakembere, egy igen korrekt kinézetű idősebb úr a pelyhessé finomodott galambősz hájjal és a felpattant vérerektől rózsás orcájával, szintén itt időzött már az internátusban. Ő többnyire magában dalolászott, füttyörészett, egy alig megközelíthető, de igen muzikális férfi. Minden hónapban egy egész hetet, olykor két hetet is eltöltött a padlástérben berendezett külön kis rendelőjében, amely telve volt csodálatos, sehol mást nem látható eszközökkel és műszerekkel.

Név szerint rendelte fel magához a fiúkat, és csak az étkezések idejére jött le onnan.

A végétélet olykor vele állt kapcsolatban, ilyesmiről azonban végképp nem diskuráltak, sem egymással, sem másokkal.

A lehető leglehetőlenebb időpontokban kellett hozzá fölmenniük.

Ez volt az utasítás, menniük kell, bármikor és bárholon hívja el őket. A padlástérben egyébként nem is volt más, mint a két rendelő, a gyengélkedő helyiségei, néhány örökké zárt ajtó mögött a szigorúan rendben tartott lomtárak és raktárak, ahová kizárólag a ház gazdaszónyának volt szabad bejárása.

És a szokatlan csöndnek, ami itt mindenkit meglepett és azonnal megfogott.

Legfeljebb a patak túlsó partjáról, a nagy mezőről vagy a nedves, csigajárásoktól fénylő, magas támfalak közé szorított sportpályákról lehetett hangokat vagy visszhangzó kiáltásokat ide felhallani. Vagy éppen Schultze tanár énekelt a csukott ajtó mögött, gyakran recitativóban beszélt magában, mintha egy ismeretlen, többszereplős operában lépne fel.

Hallgatták a padló vagy a gerendázat reccsenéseit, amíg Schultze tanár rendelője előtt állva várakoztak.

Vizsgálat közben Schultze a mérésre kiszemelt tagot és a jéghideg mérőműszereit figyelte, más nem érdekelte. Néha följegyzett valamit, ritkán szólt, inkább mutogatott, hogy így forduljanak, oda álljanak. Nem nézett egyenesen senki szemébe, valószínűleg nem volt rájuk kíváncsi. Koccantak, csörögtek a műszerek. Ha valami különösen tetszett neki, vagy éppen elégedetlen volt az eredménnyel, akkor csettintett a nyelvével.

Most nézzük hát ezt a nagyszerű távolságot, oh, Tibiale, mi végre távolodtál el Daktyliontól ennyire.

Ezek nem görög istenek voltak, hanem az emberi test mérési pontjai.

Vagy azt énekelte, hogy oh, Symphyse, ne reszkess, ha egyszer a magasból szemmel tart Omphalion. Ami azt jelentette, hogy a térdkalács ízesülése az átlagosnál távolabb esik a kézfej ízesülésétől, illetve a szeméremcsont felett nem kéne a bőrnek oly idegesen reszketnie, hiszen ő nem csinál mást, mint a köldöktől mért távolságot fogja be a

mérésre szerkesztett eszközével. Nem mindenki félt tőle. Mindig hidegek voltak ugyan a műszerek, s ezért az első érintéstől még a legbátrabbak is rettegtek. Közönséges latin szótárakban nem találták ezeket az elnevezéseket. Attól is erősen tartottak, hogy a Schultze a lemeztelenített tagjaikhoz ér. A két életnagyságú csontváz ábrája ott függött előttük a rendelő falán. Számokkal voltak rajta kijelölve a test mérési pontjai. Az egyik ábra huszonhét ponttal, oldalnézetből, a másik ábra huszonnyolc ponttal, előlnézetből ábrázolta az emberi testet, Braus szerint.

Ez a rejtélyes név állt mindkét rajz fölött szépen metszett gót betűkkel, ám a lexikonokban Braus sem szerepelt. Schultze akkor nézett a fiúk szemébe, amikor elővette a nagy bőrkazettát a szem színének meghatározásához szükséges eszközökkel. A bőrkazetta viszont legtöbbjüket olyan rémülettel töltötte el, hogy inkább azonnal lehunyták a szemüket, mert a nagy veszélytől fájni kezdett az üregében. Vagy a tenyerükbe temették gyorsan az arcukat.

Fekete bársonnyal bélelt ágyukból üvegszemek néztek fel a mennyezetre. Öt sorban nyolc-nyolc üvegszem volt elhelyezve, s négy ilyen emeletet lehetett a kazettából egymás után kiemelni. Ami összesen százhatvan különböző színű és mintázatú üvegszemet jelentett. Az egyes szemek alatt fekete bársonyba mélyesztett parányi réztáblákon állt a szemszín száma és betűjelzete. Schultzenak mindezt először is ki kellett pakolnia, hogy a szemszínnek értelmes áttekinthetősége kedvéért egymás mellé helyezze a bársonytáblákat. A kazetta legalsó emeletén, az utolsó kiemelhető táblán, egy cukorcsipeszhez hasonló, ezüsből készített félelmetes eszköz és egy erősen illatozó, hajszálvékony szantálfa legyező hevert a bársonyágyon.

Schultze előbb a legyező segítségével végezte el a meghatározást. A legyező egyes szelvényeit úgyesen el lehetett egymástól választani, a kiválasztott szelvény pedig, végén a kézzel festett, különböző szemeket ábrázoló emaillapocskákkal, a színazonosítás kedvéért a szem elé emelni. Bár biztos kézzel dolgozott, szakmai izgalmában Schultze ezekkel a fiúk halántékához emelt kis pávaszemekkel olykor megérintette a valódi szemgolyót.

Ez persze elegendő volt ahhoz, hogy érzékenyen fölszisszenjenek.

Ő pedig csak énekelhetett, hogy ne légy már olyan kényes, kis bolond.

A durva meghatározás után vette azt a félelmetes ezüstcsipeszét, amivel nemcsak úgyesen ki lehetett emelni ágyából az értékes szemgolyót, hanem teljes biztonsággal a valódi szem mellé emelni. Mert mindeközben két lámpával erősen a szemükbe világított előlről és oldalról. Előzőleg valamit belecseppentett a szemükbe, hogy ne hunyorogjanak. Ha ellenkeztek vagy önkéntelenül hunyorogtak, Schultze azt énekelte, hogy ármány és cselszövés az isteneknek nem tesz keresztbe, és kaptak még egy cseppet.

Vizsgálat után még órákig bénult szemhéjjal és óriásira tágult pupillával bolyongtak, vagy mozdulatlanul ültek egy padon tenyerükbe temetett fejfel.

Fájt a fény.

Vagy azt énekelte Schultze, hogy hallga, hallga, egyetlen secundum, add türelmed, herceg, nyomon vagyok.

A főbenjáró bűn miatt a gazember rögtön meglakol.

De a szemüket már csak azért is dörzsöltették, hogy időt nyerjenek.

Nem piszkálsz, nem dörgölsz, különben a csipesszel veszem ki, kisfiam. Az ördögbe is, hát könnyezik, így énekel Schultze, és akkor megint csak megadóan ki kellett nyitniuk, hogy megkapják az induló csöppjüket vagy éppen a stabilizáló csöppjüket vagy a könnyezés elleni csöppjüket.

Azért is volt ilyen csönd idefenn, mert közvetlenül alattuk, a másodikon voltak a hálótermeik. Két nagyobb, három kisebb hálóterem, ahová nappal nem volt bejárása senkinek. Minden évszakban nyitva kellett tartani minden ablakot. Nagy, párás, téli hidegben is alig fűtöttek, de tekintettel a magas páratartalomra, olykor a nyári hónapokban is temperálták az enyhén dohos illatú hálótermeket.

Az elsők voltak a tantermeik és az úgynevezett nagyterem a két hatalmas, kőből épített kandallójával, a vaskos kéményeivel, a festett fából készült csillárjaival. Az elektromos gyertyák tövében, a színes tányérkák aranyozott szélein még látni lehetett az egykori viaszgyertyák túlcsozásait. Ebben a nagy művészettel, kazettásan gerendázott, festett mennyezetű helyiségben, amelyet a bejárat két oldalán álló teljes lovagi páncélzat miatt olykor lovagteremnek neveztek, láthatóan minden úgy maradt, ahogy a Thum zu Wolkensteinnek évszázadokon át használták és bizonyos költői rendezetlenségben odahagyták, mikor is a bárónő tartós használatra adta át a házat és a hozzá tartozó birtokrészt.

Elsősorban tudománypolitikai megfontolásból tette.

Igaz, a Vilmos Császár Intézetől meglehetősen magas évi bért húzott, de a karrierje szempontjából ennél fontosabb volt, hogy a fiát valahol elhelyezze. A tágas völgy tartozott hozzá a tavasztól őszi virágos mezővel, az egyes szakaszain szabályozott patakmeder, a zajongó vízesés és a meredélyek erdőségei, a fenyvesek és a tölgyesek, egészen föl a gerincig, az Ochsenprungtól a Frauenholzig, ahol a felhők közlekedtek. A tetőn aztán más erdőségekben vagy legelőkön és szántókon folytatódott a bárónő ősi birtoka, ám a telekkönyvben önálló helyrajzi szám alatt. Freiherr von der Schuer most ennek a háznak a tulajdonjogát akarta megszerezni az intézetének, akár a hozzá tartozó birtokrész tulajdonjoga nélkül is.

Habár első lépésben erről nem beszélt.

Attól tartott, ha nem használja ki kellő szigorral és gyorsasággal a helyzeti előnyét, akkor Himmler kíméletlen kegyeltesse, Wolfram Sievers megelőzi őt ebben a műveletben, már meg is előzte, megszerzi a házat a saját őskutató és utódnemesítő intézményének. Többéves előkészítő munkája omlott volna össze. Egy olyan tudományos terv, amelynek a véghezviteléhez legalább egy évtizednyi vizsgálódásra lett volna még szüksége, ha nem kettőre. Valahogy azt is szerette volna a Führer tudomására hozni, hogy nem szerencsés s nem csak költségessége miatt nincsen értelme a Birodalomban mindent megkettőzniük.

Két tudományos igazság végül is nem létezhet egymás mellett.

E magasabb szintű játszmában nagy erőpróbára kényszerült, ami egyben nagy szaktóprobának ígérkezett a nagy hatalmú Himmlerrel. Aki legfeljebb látszat szerint respektálta az ő tudományos tekintélyét és eredményeit. Freiherr von der Schuer a saját asszisztensétől, Mengelétől tudta, hogy a Wolkenstein-házat Sievers jó éve kiszemelte magának, és a bárónővel azóta többször tárgyalt a megvételéről. Mengele tudományos képességeiről legalább annyira nem volt meggyőződve, mint a hűségéről, de szüksége volt rá. Attól tartott, hogy Sievers átveszi a házat, és a nagy munkával összeválogatott és a vizsgálatokhoz immár hozzáadódott gyerekanyagot egyszerűen kiszórja onnan. Másfelől a bárónő is szorongatta, mert nemcsak a római intézetet kérte cserébe, hanem a ház évi bérét meg kívánta volna emelni. Sievers olyan házakat keresett az utódnemesítő intézményeknek, amelyek távol álltak mindenféle emberi településtől. Hiszen még ki sem építette a hálózatát, amikor ezeknek az intézményeknek a nevét máris szárnyára vette a sötét népi fantázia. Lebensborn, maga a szó szülte az intéz-

mény kétes hírét. Egy olyan hely, ahol megcsinálják a tökéletes életet. A bárónő viszont éppen annyival óhajtotta volna az évi bért megemelni, amennyit a rendelkezésre álló költségvetési pénzből Freiherr von der Schuer már nem tudott kifizetni.

Amiből azonnal kiviláglott, hogy a bárónő felismerte a kedvező üzleti helyzetet, s valójában zsarolja őt.

Amit Mengelének is tudnia kell, hiszen mindez Himmler és Sievers egyetértésével történik.

Egy szellem járta, penészes vadászházból csinált egy jól működő, a legkényesebb higiéniai feltételeknek megfelelő intézetet, ezek pedig ki akarják túrni, és bele akarnak ülni a készbe.

Tekintettel a sok értékes, részben a középkorból származó berendezési tárgyra, a régi családi képekre, a némiképpen megkopott kárpitozású s igen kényes életszakaszba jutott bútorokra, a sokféle törékeny, historikus kacatra, az úgynevezett dísz tárgyra, a kézzel szőtt, velencei nehézselyem függönyökre és terítőkre, a növendékeknek ide a szenteste kivételével nem volt szabad belépniük. A karácsonyi ünnepeket is a földszinti nagy ebédlőben rendezték meg, ahol két, ősrégi csempékből épített cserépkályha állt, és a falakat trófeák díszítették. Ilyenkor, az ünnepi vacsora végeztével, a zenekedvelő növendékek fölmehtek a lovagterembe, hogy meghallgassanak néhány klaszikus hanglemezt.

Schultze tanár szintén Lipcséből érkezett. Amikor az egyik fiú távozott tőle, akkor jó fél óra, néha negyven perc is eltelt, amíg fölrendelte magához a következőt. Nem tudták, mit csinál a köztes időben. Miként értékeli az eredményeket, s vajon ezeknek a mérési eredményeknek milyen közük van ahhoz, hogy ki lesz a következő.

Vajon van-e listája.

Hansnak meg ennek a Hendrik Franke nevű fiúnak, aki a legidősebb volt közöttük, amolyan túlkoros, és valamennyien csodálták a nyugalmaért és a kimért modoráért, s aki a botanikus kertben most épp a Kienasttal vitatkozott, sikerült ugyan többször behatolnia a rendelőbe. Választ akartak kapni a nyugtalanító kérdésekre, át is kutatták, néhány iratot elvittek, sőt megsemmisítettek, de listát nem találtak. Schultze mindig nagy kézitáskával érkezett, ebben tarthatta a kényesebb papírjait.

S akkor ehhez kell hozzájutniuk, ezt el is határozták. Ami nem volt lehetetlen, hiszen Schultze gyakran üldögélt az első emeleti teremben, és zenét hallgatott. Napszámra dalolgatott magában, akkor is, amikor a vadonatúj eredményeit bevezette a gondosan előkészített táblázatok rubrikáiba, s egyúttal nemcsak ugyanazoknak a személyeknek a régebbi eredményeivel vetette össze, hanem más személyek különböző időkből és más helyekről származó eredményeivel. Gyakorlott pillantással ellenőrizte vagy éppen módosította a kutatás hipotézisét. A testi fejlődés üteméről grafikonokat készített, ezeket összevetette egymással, ám csak futólag értékelte őket.

Semmiféle definitív döntés ne befolyásolja a később esedékes döntéseit.

Hát akkor legyen ő, így dalolt és így morfondírozott, legyen ez vagy az. Miközben végezte a látszólag mechanikus munkáját, amely a fiúk testi adottságainak ismeretén alapult ugyan, szigorúan fizikai jellegű méréseken, lényege szerint azonban inkább intuitív módszernek bizonyult. A fiúk még csak következtetni sem tudtak rá, hogy a döntéseit mi vezetheti, és mániákus mérícskéléseinek rájuk nézve milyen következménye lesz. Mert minden alkalommal nem kerülhetett mindenki sorra, vagy éppen Schultze tudományos szeszélyei miatt többen jó időre kimaradtak a mérésekből. Voltak fiúk, akiket talán szívesebben méregetett, a kedvencei, míg másokkal egyáltalán nem fog-

lalkozott. Vagy mintha kényszeredetten tenné. Néha ezeknek lett a legszorongatóbb, hogy akkor ők már szóba sem jönnek a Schultzenál. Ezt a tudatot hosszú távon nem lehet elviselni, olyan, mint a szerelmi féltékenység. Míg a többiek féltékenyen vagy megvetően figyeltek. A kivételezetségüket nem lehetett mire vélni. Miért éppen az ő méreteikre nem kíváncsi a Schultze. Miben különböznek ennyre a többiektől, ami szabad szemmel vagy a ruhák miatt nem látható.

S e gonosz indulatoktól megsokszorozódott figyelem miatt olyan lett közöttük a hangulat, oly nyomasztó és baljós, hogy nem is tudták egymásnak megbocsátani.

Ha egyenlőség van, akkor legyen egyenlőség.

Volt azonban egy magasabb szempont, amit sem a kiválasztott személyek, sem a mérésre kiválasztott testrészek vagy tagok tekintetében nem lehetett sem követni, sem megérteni. Minél nagyobb és minél részletesebb lett az adathalmaz, Schultze annál világosabban látta, hogy nemcsak az erő vagy az energia, a szeretet vagy az egyenlőség elve nem működik a szerves természetben, hanem az egyes egyedek megítélését illetően maga az egységesen alkalmazott és hitelesített mértékegység is tévútra visz. Csak a kivételes létezik, magának az egyedinek vannak törvényei, igen bensőséges, kívülről feltárhatatlan törvényei, ám az egyed nem ezekkel van belekötte az egészbe.

Az erő, az energia, a szeretet vagy az egyenlőség végül is olyan politikai fikció, amely az átlagos statisztikai fikcióján van megalapozva, és ennek semmi köze sem a fizikához, sem a biológiához.

Mintha azt mondaná magának, hogy előbb meg kéne tisztítania ezeket a tudományokat, vagy metafizikai kérdésekkel kéne előbb foglalkoznia, csak aztán tudna ezekkel a mechanikus mérési eredményekkel valamit kezdeni.

Vagy akkor sem.

Estéknént Schultze az elsön üldögélt, és ott dalolgotott a nagyterem valamelyik kényelmes karosszékekében. Akkor is egyedül maradt a gondolataival, ha más nevelők itt olvastak és beszélgettek. Őt az úgynevezett végső kérdések kívánatos metafizikai megalapozása gyötörte. Észre sem vette, amikor egy lemez már lejárt, és üresen katogott és sercegett a tű alatt. Még arról is sikerült önmagát lebeszélnie, hogy az intuitív alapon összehordott adathalmazban összefüggéseket keressen, kapcsolatokat, keresztkapcsolatokat vagy akár párhuzamokat.

Inkább klasszikus melódiákat füttyörészett, mindig ismételtetett, mindig mániákusan ugyanúgy és ugyanazt.

Elég sok vörösbort megivott közben.

Munkájának végeztével minden alkalommal be kellett várnia a Berlinből érkező Geipel tanárt, a tenyér és az ujjak örökléstani megítélésének nagy hírű szakemberét, aki nem is mindig egyedül, hanem többedmagával jött, tudós vendégekkel. Geipel a vizsgálat tudományos szupervizorjaként működött, s tréfás modora miatt a fiúk Schultzéval ellentétben igen gyorsan megkedvelték.

Ennek a kínos és szorongató aktusnak, a szupervíziónak jobban fel tudták fogni a ritmusát és az értelmét, mint az örökös vizsgálódását. Legalább háromszor egy évben elvégezték a szupervíziót. Ezekben a napokban derült ki, hogy ki számít közöttük igazán érdekes vagy kérdéses esetnek. Amit elvileg már korábban is tudniuk kellett volna, hiszen a mérési technikák titkos útmutatását akaratlanul követték, magukévá tették a saját két szemükkel, csak azt nem tudták soha eldönteni, hogy mindez milyen szempontból lenne perdöntő vagy érdekes.

Amit Schultze egyszer megmért, azt éppen úgy megfigyelték magukon, mint egy-

máson, s így közösen valószínűleg sokkal mélyebbre jutottak a megfigyelésben, mint ahová Schultze a maga egzakt mérési eredményeivel bármikor eljuthatott. Tudták, hogy kinek miben mi a mérete, vagy miről hallgat, s az összehasonlítás elkerülése végett mit lenne jobb ki előtt eltitkolnia.

Éberen figyelték egymás vonásait, tagjait és színeit, adottságaik és testi hajlamaik változásait.

Éber megfigyeléseik termése ilyenkor érett be, amikor jött a szupervízió.

Schultze szerzetesi szigorától idegenkedtek és undorodtak.

Hiszen megmondtam, láttam is, ugye, hogy tudtam előre.

Viszont élvezték az egyediben elmélyített szubtilis tudásukat.

Mintegy önkéntelenül hangolódtak rá azokra a tudományos előfeltevésekre, amelyekkel Schultze oly behatóan foglalkozott, de semmiféle tudományosságra nem kellett törekedniük, s így megfigyeléseiket nyugodtan összekapcsolhatták érzelmekkel és indulatokkal, ami nem volt veszélytelen. Hiszen nem tudták kideríteni, hogy a kivételenségnek vagy a kérdésességnek, ennek az egész nagy egyediségüknek, mi lesz a következménye, holott tudásuknak ez lett volna a kútfeje. Merthogy mindennek komor és súlyos következménye lesz, afelől nem lehetek kétségeik. Vagy a kérdésességüknek vannak-e megszabott mértékegységei. Hendrik és Hans erre vonatkozó papírt sem talált, amikor két egymást követő éjszakán behatoltak a rendelőbe. Néha olybá tűnt, mintha a bizottság a kivételt tartaná normának, míg máskor inkább az átlagost vagy éppen a kívánatot, amelyet megint csak egy olyan számnak vagy számsornak kellett volna kijelölnie, amelyet sehol nem találtak.

Még azt is felfogták, hogy a kérdéses szám is szám, ennek jele x, mint ahogy az elemek periódusos rendszerében szintén vannak üres helyek. Az üres helyek azonban a betöltött helyektől válnak láthatóvá, s így az sem indokolatlan, hogy ezeket keressék vagy ezek után kutassanak. A kérdéses esetnek számító fiúkon nemcsak kíméletlenül megismételték a korábbi méréseket, hanem a bizottság tagjainak néma jelenlétében olyan méréseket végeztek el rajtuk, amilyeneket másokon nem. Különben is le kellett vetközniük a mérésekhez anyaszült meztelenre, és nemcsak a bizottság előtt, hanem akkor is, ha Schultze csupán az álluk, a Gnathion és a szegycsont felső vége, a Suprasternale közötti távolságot mérte.

Mindenkitől minden alkalommal megkövetelte, ha valaki önkéntesen nem tette volna meg.

Kienast nehéz esetnek számított.

Vessük le a szaros kis gatyácskát, énekelte, a bűdös zoknit dobjuk le már.

Fehérneműt egy héten egyszer cseréltek az internátusban, Schultze pedig erősen idegenkedett a szükségszerűen jelentkező testi kipárolgásoktól. Alig tudta a fiúknak megbocsátani, hogy a testi adataik hozzá vannak tapadva a szervi működéshez. De azért is nehéz volt mindenkinek mások méreteiből megítélni a saját helyzetét, mert nem mindenki számolt be róla szívesen, hogy mi történt vele odafönn, milyen rendellenességét fedezték fel, vagy melyik testrésze volt műsoron. Sokan igyekeztek ártalmatlanítani a beszámolóikat, ez nyilvánvaló, míg mások szégyentelenül tódítottak. Holott azt sem tudhatta senki, hogy akár a tódításból, akár az ártalmatlanításból mi következik, s így az sem volt felbecsülhető, hogy a tudományosság ellen folytatott titkos háborúban melyik a jobb önvédelmi taktika.

Elhallgatni a kínos mérési élményeket avagy hetvenkedni, túlozni, másoknál még nagyobbakat mondani.

Valamennyien basztardok voltak, ez volt az igazság.

Soha nem mondták volna ki róluk hangosan, s ők egymás között még kevésbé. Nem tudtak ugyan nem gondolni rá, hiszen nemcsak a tudomány, hanem az új törvények szerint is basztardnak számítottak. Mindazonáltal a lehető leghaladóbb és legmodernebb pedagógiai szemlélet szerint megszabott nevelésben részesítették ezeket a basztardokat. Amit legtöbbször a megtévesztésükre szánt látszatnak tekintettek, egyébként igen helyesen, ám neveltetésük tudományos szintjét és minőségét nem lehetett nem komolyan venniük.

Mintegy ötvenkilenc fiú, s a létszám évek óta alig változott. Kis csoportokban tanultak, s ezek a csoportok csupán nagyjából voltak életkor szerint elkülönítve. Elsősorban klasszikus tudományokat vettek, matematikát, fizikát, botanikát, kémiát, de tanultak régi nyelveket, latint és görögöt, irodalmat és históriát, főleg őstörténetet, s e témában olyan tárgyakat, archeológiát és etnológiát, amelyek a középfokú tanintézetek tanrendjében nem szerepeltek. Mérték a fizikai teljesítményüket és a szellemi befogadó-képességüket, ezeket az eredményeket pedig kivételesen közzölték is velük, mert teljesítménynövelő gyakorlatokat végeztek, és ehhez az obszervációhoz szükséges volt erősíteni közöttük a versengés szellemét. Próbáknak vetették alá a szellemi kapacitásukat és az intelligenciájukat, s minden körülmények között részletes följegyzéseket készítettek a viselkedésükről.

Nevelőiket el nem tudták volna képzelni a jegyzetfüzeteik nélkül. Megtiszteltetésnek kellett tekinteniük, hogy ilyen körben élhetnek és tanulhatnak, s az így nyert adatokat a legmagasabb szintű német tudomány fogja használni. De mindenáron megerősítették őket abban a tudatban is, hogy hasonzorúek, egyívásúak, és ebből a körből egy életen át nem lehet kilépni. Bármilyen történetük, még az életük árán sem, ezt tudták, legalábbis az érettségi vizsgáig itt kell maradniuk. Ez olyan messziségben állt előttük, hogy immár el sem tudták volna képzelni egy olyan világot, ahol másmilyenek lettek volna a feltételek.

Nem tudták eldönteni, hogy milyenek kéne lenniük, ha már ilyenek.

Vagy miként kéne viselkedniük, hogy szerencsétlen születésük ellenére olyanakká látsszanak, mint amilyenek minden valószínűség szerint nem voltak és nem is lehetek. Habár éppen ezzel szolgálták a német tudományosságot, ami nagy elégedettséggel töltötte el őket. Ha Schultzenak egyszer sikerül az adataik alapján a faji kívánatos-ság normáit meghatározni, akkor a faji csökevényességük lesz az érdemük.

Hansot e főként intellektuális jellegű tépelődések mindenestre távolabbról érintették, mint a többieket, és Hendriket is inkább csak praktikus okokból. Legfeljebb úgy, mint mások némán viselt fájdalma és önmagát illető kétsége. Feszültség és szorongás egy olyan hiányosság vagy sérültség miatt, amely elől egyikük sem tudott kitérni. De bármilyen hatással volt is rájuk mindez, különböző okokból és különböző módszerekkel mindketten távolságot tudtak tőle tartani, s ennél a kivételes közösségnél a testi közösség sem lehetett volna szorosabb.

Ám legnagyobb szerencsájukra még ennek az érzésnek az erős testi jeleit is sikerült bizonyos távolságban megtartani. Nem kerülhettek abba a helyzetbe, hogy a többiek előtt magyarázkodniuk kelljen, vagy a nevelők szemében sötét gyanúba keveredjenek.

A nevelők ilyesmire különösen figyeltek, sőt alkalmakat adtak a fiúknak, hogy megfigyelhessék egymáson hajlamaik tisztaságát vagy az eltérések jellegét.

A helyszín kivételes atmoszferikus nyomása és a titkos tudományos szándék felfogásában különösen érzékeny volt hát a két fiú, bár soha nem érzékenykedett egyikük

sem, s ezért tekintélyük biztos lábakon állt. Hans különben is úgy viselkedett, mintha mindannak fölötté állna, ami vele történhet vagy meg is történik. Kivételezettnek is számított az internátusban, ahol egyébként a kivételezettséget a népközösség szellemétől idegennek tekintették, és megvetették. A kiszolgáló személyzet tagjainak ugyanakkor meg volt tiltva, hogy a fiúkkal személyes kapcsolatba kerüljenek. Bármiféle elfogultság vagy elfogódottság veszélyeztethette a megfigyelés egzakt jellegét. A közeli községekből és a középkori városkából átjáró nők és férfiak mégsem tudtak nem úgy bánni vele, mint a környék urával. Zabi vagy nem zabi, ez igen kevésbé érdekelte őket.

Igen kis dolgokban, mintegy észrevétlenül is a kedvében jártak, s ő tisztességesen megosztotta Hendrikkel e familiáris javadalmakat és kedvezményeket. A dolog észrevétlensége erősítette meg a többieket abban a tudatban, hogy Hansnak valóságos történeti előjogai vannak, és ezért indokolt hallgatni rá. Az internátus tudományos felügyelői ellenben tévedtek, amikor azt hitték, hogy minden elemében a kezükben tartják az obszervációt. Ráadásul nemcsak a konyhai személyzet tagjai, a fűtők vagy a takarítólányok, hanem a szaktanárok és természetesen maguk a fiúk is tudták, hogy Hans édesanyja nem csupán birtokolja a két ősi fészket, Thum és Wolkenstein között a hatalmas erdőségeket, a fatelepeket, még a kis erdei vasutat is, amely minden délután nagy sípolások közepette haladt át a wiesenbadi viadukton, hanem a legmagasabb szinten kapcsolatban áll az itt folytatott tudományos kutatással.

Megalázó lett volna arra gondolniuk, hogy egy tudományos kísérlet tárgyai, holott valamennyien e kellemetlen gondolattal aludtak el, és ugyanerre ébredtek.

Nekik a szüleik kifejezett kívánsága szerint kell itt lenniük, s ezzel az ügyet igyekeztek elintéztnek tekinteni. Mégsem hagyta nyugodni őket. Amikor nyáron három hétre hazamehettek, nem merték volna megkérdezni a szülőket, hogy tudnak-e ilyesméről, vagy milyen papírt írtak alá az internátusi elhelyezésükkel és a higiénés obszervációjukkal kapcsolatban. Ez volt a kulcsszó a papírokon. Kutattak, a szülők iratai között ezeket a papírokat többen meg is találták, s bizony aláírtak egy ilyen kötelezvényt, amely a törvény megadott helyére hivatkozva, elég világosan fogalmazott.

Ezen a nyáron Hans sem térhetett haza, a konzulensek ugyanis szükségesnek látták az extrém obszervációt. A betörés miatt mérték rá a súlyos büntetést. Kínos körülménnyességgel leplezték le őket, mivel maga a leleplezés processzusa lett az obszerváció tárgya. A bárónő pedig nemcsak nem tehetett volna semmit a tudományos szempontból indokolt rendelkezés ellen, hanem mintegy föllélegzett a hír hallatán. Hogy akkor a három nyári hetet nem kell a kilátástalan családi együttlétre pazarolnia. Inkább nem vette tudomásul, hogy a fiára milyen veszély leselkedik az extrém obszerváció miatt. Félt is a fiától, a fiú pusztá fizikai léte idegenkedéssel töltötte el.

Amikor ébredés után olykor az eszébe ötlött, érezte, hogy mennyivel boldogabb lenne nélküle. Habár mit sem tudhatna a boldogságáról. Őszintén szólva már a nem kívánt terhesség idejét az ismeretlen állapottal szemben támadt haragban és keserűségben töltötte el. Az elformátlanodott teste, az émelygései és a hányásai igen békétlenné tették. Nem tudta volna letagadni, hogy amit a teherrel szemben érez, gyűlölet. Mint akit önmaga testiségéből forgattak ki, s erről még csak nem is beszélhet senkivel.

Talán ezért történt, hogy Hans a kellenél jóval korábban jött a világra. Ami a bárónőt a tökéletes szerencsétlenség érzésével töltötte el. Van két egymásnak kiszolgáltatott lény a világon, de a kölcsönösség tudata soha nem okozott semmi örömet neki. Néhány nap múltán elapadt a teje. Biztosan nem lett volna szabad ilyen dolgokat gondolnia. Ráhúzni a fejére a kis főköttőjét vagy a világoskék takarót. Ezért is kellett a cse-

csemőt minél előbb szoptatós dadához kiadniuk. Idegen tejen ugyan éhezett, elkékülve ordított minden cumiztatásnál, éjszakákon át ordított, pedig rendes időközökben táplálták az idegen tejjél és a legjobb tápszerekkel.

Karla gyöngé volt, s mielőtt elutazhatott volna vele Auenbergék birtokára, a csecsemő egy délelőtti ordítás után váratlanul el is hallgatott. Jó lett volna, ha nem lélegzik többé. Karlának olyan benyomása támadt, mintha a csecsemő beletörődött volna a halálába. Mintha vele együtt várná, álljon le a légzése. Állt a bölcső fölött némán és mozdulatlanul, és vele együtt kívánta, hogy pusztuljon el. Pusztuljon el. Mégsem pusztult el. Kívánta, pedig úgy kívánta.

Neki aztán senki nem beszélhetett úgy a feltétlen anyai szeretetről, hogy ne kacagott volna akár hangosan.

Pontosan ismerte a tartós érzést, amivel az anya a fiát gyűlöli, s mindent meg is tesz, hogy legalább ezt a neme szerint idegen elemet kiölje belőle.

Vagy pusztuljon el.

Mást ugyan tényleg nem tett, mivel a méltóságát még a saját gyűlöletével szemben is rangon alulinak érezte volna elveszíteni.

Néhány napja, amióta kezdtek visszatérni a többiek, Hans már azt sem várta, hogy a bárónő mégis érte jön, és legalább az annabergi házukba elviszi. Legfeljebb nem az anyjára vágyakozott, hanem a házra vagy a meleg diós béles ízére és az édes illatára, amit egyszer az annabergi hetivásáron vett neki az édesanyja. Ennek a kalácstészának a könnyűségét, a töltelék krémes állagát nem tudta elfelejteni.

Hogy van a világon olyasmi, amit az édesanyja megvásárolt neki egyetlenegyszer.

Ha egyedül maradt, akkor ezzel az érzéssel nézett végig a testén.

Mintegy próbaként még a heréit és a fütykösét is befogta a két combja közé, a zuhanyozóban így mutatta be a többieknek önmagát. Tetszett nekik, a többieknek, nevetek is rajta, Hendriknek pedig különösen tetszett, hogy akkor neki tényleg pinája lenne, de csak a Kienast csinálta utána.

Elégedett lehetett, ahogy a többiek között a dolgok mentek nélküle. Mindenféleképpen megvigasztalta önmagát. Ezt maga is elég gyerekesnek találta, ám nem volt elkerülhető, búvóhelyeket kellett hozzá keresnie. A hallgatás hónapjaiban is kapcsolatot tudott velük tartani, és az irányítást sem kellett a kezéből kiadnia. Úgynevezetten ki volt közösisítve, ami a nyári szünet megvonásával együtt a legszigorúbb büntetésnek számított, de még ennél is szigorúbbá tette a büntetést, hogy Hendriket gyanúba akarják keverni, s el akarják szakítani tőle. Ezért majomkodott neki a pinájával a zuhanyozóban. Ő nem kapott semmiféle büntetést, amivel olyan látszatot kívántak teremteni, mintha ő lenne, aki föladta az összeesküvésüket. Hendrik pedig jól értette a zuhanyozóban, hogy ő nem hitte el.

Ezért nem nevetett a többiekkel, de a szeme villogott az örömtől.

Olyan még soha nem történt, hogy valakinek a kiközösítését ne oldották volna föl, vagy valakit végleg kizártak volna az internátusból. Elvileg ugyan bármit megtehettek volna, amit Hans és Hendrik bizonyos határokon belül felfogott és kihasznált. Még levelet is sikerült váltaniuk, amelyet többszöri olvasás után mindketten elégettek. Ha nem élvezték volna a hősiességüket, nem tudták volna megtenni. De még így is nehezükre esett nézni, miként kunkorodnak és hamvadnak el a láng alatt a levél lapjai, olyan lapok, amelyeken Hendrik drága barátomnak nevezte őt, ő pedig a legkedvesebb testvérének Hendriket. Azt ugyan nem tudhatták, hogy nevelőiknek e titkos mozgások jó részéről mégiscsak van tudomásuk, s így a levelek sem maradnak dokumentálatlanul. Amíg távol voltak a többiek, és a személyzet a minden évben esedékes nagy-

takarítással, mázolással és meszeléssel volt elfoglalva, Hansnak jobbára nem volt szüksége a beszédre. Érdekes is volt beszéd nélkül élnie. Hasonló büntetéssel sújtott társaival együtt jórészt felügyelet nélkül maradt a nyári hetekre. A személyzet reniten-sebb tagjai pedig alaposan megsértették a szigorú előírásokat és rendszabályokat, hogy mások megfigyelhessék és feljegyzéseket készíthessenek ugyanerről. S így az adott pillanatban Von der Schuernek sem lehetett más dolga, mint odasétálni az íróasztalához, s miközben Thum zu Wolkenstein bárónő még a legelső meglepetésével küszködött, egy papírt kiemelni a paksamétából, amelyen tételesen volt felsorolva, hogy Hans von Wolkenstein egy Hendrik Franke nevű növendék társaságában milyen jellegű illegális tevékenységet folytatott, milyen szabályokat sértett meg, és milyen jellegű érzéki kicsapongásoknak engedett. Hányszor törtek be közösen a rendelőbe, milyen papírokat tulajdonítottak el és semmisítettek meg, milyen tartalmú leveleket váltottak, és a személyzet két megbízott tagjával milyen jellegű kapcsolatba bonyolódtak.

Amivel az édesanyját igazán nehéz helyzetbe hozta, a bárónő a harag könnyeivel küszködött. Ez az engedetlen gyermek ugyanekkor a völgykatlant mintegy hetvenméternyi magasságban átvélő viadukt központi pillérjének tövében guggolt a szemközti sziklás hegyoldal magasából lezúduló vízesés dübörgő zajában, a társai pedig a botanikus kertben tárgyalták a maguk tolvajnyelvén a helyzetet.

Egy sima, sárgásan barna kövön guggolt, ahol a szeszélyesen zubogó, locsogó és bugyborékoló víz olykor elöntötte a lábfejét. Internátusi egyenruháját viselte, terepszínű, katonás fazonra varrott, vitorlavászon inget, barna kordbársonyból készült térdnadrágot. A magas szárú, gombos cipőjét és a csavart mintás térdzokniját a parton vetette le, és a magas sásban rejtette el. Mert a nevelők is gyakran megtréfálták őket, elvitték a szertehagyott cipőiket vagy ruháikat.

Meztelen talpával biztonságosan megtapadt, de a legkisebb moccanásra ingott alatta az érdes felületű kő.

Nem volt szabad megbillennie.

Ebben a délutáni órában, amikor a frauenholzi meredély magas gerincén az utolsó napsugár is megtört, s vitte magával a melegét, erős éle lett a völgyben a nyár végi levegőnek.

Illatozott a gyanta és a szurokfű.

Amennyire a kő billenékenysége megengedte, előredőlt, egy pálcát emelt a víz fölé, valamit figyelt a kristályosan tiszta, vad áramlásaitól forrongó jeges víz alatt. Egy furcsa, sosem látott élőlényt a kövek között. Netán az élőlény tetemét, esetleg letépett tagját, amint a sodrás belöki egy másik kő alá. Nem hagyja ott, hanem kisvártatva kiragadja, és az áramlás erejére bízva, lassan, ünnepélyesen viszi vissza. Ilyenkor érte el, érintette meg a pálca hegyével. Annyira éppen elérte, hogy felfordíthassa. Legyen élőlény vagy tetem, a hasát akarta látni. Bár egy kicsit megbillent a talpa alatt a kő, kottyant a víz, és nem lett volna kellemes belefordulnia. Egy halovány húsdarab, amelynek a víz talán a színét vette. Sziklaélen kiszakadt cafat az öngyilkos társuk teteméből. De lehetett vízbe fült meztelen csiga vagy egy feltépett rák húsa. Itt a víznek olyan ereje volt, amivel néhány perc alatt minden árulkodó vérnyomot eltüntetett.

A ruhafoszlányokat azonnal partra vetette vagy egy kőre lökte ki.

Gondolatban még odáig sem jutott el a meghatározásban, hogy önálló élőlénynek tekintse-e, egy élőlény hullájának vagy bármilyen felázott húsdarabnak, amely nem szabadulhat ki a kövek közül, amikor odafönn, valamivel a vízesés fölött, a tölgyekkel benőtt meredély pereméről meghallotta a meginduló kövek ismerős csörgését.

Valaki az ösvényen ereszkedett le az Ochsensprungról. Mi több, a következő pillanatban már láthatta, hogy nőnemű. A bőr színe és a valami piros árulta el. Vagy több piros. De éppen csak elővillant a lombok alól, amint a kövek vidám zajától kísérvé nagy óvatosan ereszkedett alá.

Aki erre a nyaktörő mutatványra vállalkozott, a tekerős és veszélyes ösvényre lépett, amelyen inkább őzek és szarvasok közlekedtek, annak alaposan a lába alá kellett néznie. Meg hová kapaszkodjon a következő lépésénél, ezt figyelni, gyökér, ág, suháng, vajon mi tartja meg avagy megtartja-e, amíg megkapaszkodik.

Súlyos sérülések nélkül aligha úszta meg, aki itt megcsúszott.

Hans föl is emelkedett valamennyire. Hogy jobban lássa, bár tudta, hogy azonnal menekülésre kéne fognia. A pálcáját sajnálta volna egyszerűen elhajítani. A lehető legészrevétlenebbül menekülni, ügyelni rá, hogy a billenékeny kövön ne inogjon, ne zuhanjon a jegesen zubogó vízbe. Még egy utolsó pillantást vetett a furcsa jelenségre, amit nem sikerült sem kihalászni, sem meghatározni. Néhány jól irányzott ugrással kinn volt, visszanézett a sötét hegyoldalra, ahol a lombok között a csörgés biztatóan erősödött. Felkapaszkodott a meredek partra, s a megmenekülés gyermeki örömeivel vetette bele magát a magas fűbe. Ez valóban jótékonyan elnyelte és eltakarta. Onnan figyelt ki, lihegett, fülelt, miközben megkaparintotta a gombos cipőit és a két vastag térdharisnyát. Csatakosak lettek a harmattól, egy pillanat alatt csatakos ő maga, ahogy itt hevert. A közeledő lány karjának és lábszárának bőrszíne, szoknyájának villogó pirosa egy sziklavonulat mögött tűnt el. Azon a szakaszon a szerpentin megenyhítette a lejtőt valamennyire. Amikor kibukkan, úgy fog elibé tárulni a táj, mint egy kényelmes kilátóból. Addig annyi ideje maradt, hogy a harisnyáit beletúrja a cipőkbe és a törzsét meghajtva inaljon. Vissza a vasúti viadukt roppant pillérjének védelmébe.

Köveken kellett lépdelnie. Sárgás, testszínű köveken kapkodta a meztelen talpát.

Minden lépés zajt ütött és fajt.

Az volt a szándéka, hogy a pillér takarásában hátrál be a fák közé. Ahol aztán a töltes oldalában a leleplezés legkisebb veszélye nélkül visszasétálhatott a túlevelektől puha és enyhén szúrós földön a százados fenyők között, hogy valahol távolabb felhúzza a harisnyáját és fölvegye a cipőjét.

Még egyszer visszanézett, látni, mégis ki, vajon mit akar az illető. Maga sem tudta volna megmondani, hogy miféle lelepleződéstől tart, s ennek ellenére mi tartja itt.

Inkább nagylány volt, Hans legalábbis elbizonytalanodott a láttán. Sötét haja copfba fonva, a copfok végén a piros szoknya anyagából készített masnival. Karján kis sarat hozott, akárha szedret szedni indult volna vagy gombászni.

Ehhez túl későre járt a völgyben.

Ahol a szerpentin véget ért, a lehető legveszélyesebb szakasz következett.

Vízmosásoktól elmélyítve, kőomlásokkal elrekesztve ereszkedett tovább az ösvény. Nem tudott nem megcsúszni, nem tudott nem olyan növényekbe, indákba, gyökerekbe vagy száraz szárukba kapaszkodni, hogy ki ne szakadtak volna a földből, kapkodott. Piros masnis copfja hol előrehullt, hol visszacsapódott, csapkodott, rengett a blúzában a melle, kis kézikosara felcsúszott a válláig, vagy csaknem lesodródott a csuklójáról, minden recsegett és ropogott. Amit a völgy és a viadukt többszörösen visszavert. Zúdult a meredélyen, szoknyája minduntalan felcsapódott a nyakába. Hans látta a hoszszú, barna combját, a rózsaszínű bugyiját, és megint.

Félő volt, hogy a tátongó, minden eddiginél meredekebb útszakaszt a mezítelen fenekén csúszva fogja megtenni.

Egy ilyen hülye lány.

Aki nem képes a sarkát és a cipőjének a külső szegélyét lépésenként megakasztani. Hogy ennyire hülye legyen egy ilyen lány.

Közel sem volt ijedt, a sebességtől és a veszélytől inkább elszánt.

Hans ujjongott, vinnyogott. Valósággal rátapadt a pillér kövére, ágaskodott, hogy jobban lássa. Mintha életében először látna egy nőnemű lényt kendőzetlenül és leplezetlenül a körülményekkel és a saját teste nehézkedésével megküzdeni.

El volt ragadtatva tőle, bár nem értette, mit kereshet itt.

Ezt most el fogja kapni.

Ha valakit sürgős üzenettel küldtek át Annabergből, akkor kerékpárral érkezett. Amikor a személyzet tagjait keresték a Wiesából vagy Wiesenbadból gyalogosan átránduló rokonok, akkor szintén az ellenkező irányból, a Bismarck-torony felől jöttek.

Meg fogja lepni.

Ez nem normális, hogy valaki ilyen balfácán legyen.

De baleset nélkül ért le, nekiverődött egy gyökerestül kifordult fának. Megkapaszkodott, megtámaszkodott rajta, hogy megpihenjen, lihegjen, nézze a patakat, amelyen még át kell kelnie, majd eligazítgassa a szoknyáját, a blúzát. Egyetlen mozdulattal a blúzában a mellét, ami Hansot a pillér melegébe tapadva rövid időre elkábította.

Hitetlenkedett, ez nem lehet.

Világos volt, hogy a cipőt azért kell levetnie, hogy átlábaljon a gázlón, ami szintén nem volt veszélytelen. Hansban egy pillanatra még az is felmerült, hogy hiszen hozzá jön át. Őt akarja meglátogatni nagy titokban. Ennek a sejtelemnek azonban nem volt értelme.

Mint akit időközben kicseréltek, alaposan megváltozott. Változása Hansot kellemetlen érzésekkel töltötte el, ami ráadásul készületlenül érte. Honnan tudhatta volna, hogy van ilyen változás a világon. Úgy látta, hogy Ingke Einbock megnőtt, súlyosabb lett. Kis-lányságából nőtt ki, Hans pedig a nyári kalandja ellenére kislány maradt még, ami miatt szegyenkezett. Ezzel fölébe kerekedett a lány, ez volt a határozott érzése.

Ami minden fiút megkínoz.

Nem érezni, amit érez.

Nem gondolni rá, amin örökösen gondolkodik.

Mint ahogy valamiként mindig fölötte állt, ami a legmélyebb közös titokként fűzte össze őket.

Éhesen figyelte, mit hogyan tesz.

Tán készen arra, hogy adott esetben a segítségére siet. Ha megcsúszik a kövek között, amire volt esélye. Beletoccsan a vízbe a hülye bugyijával, és onnan aztán többé föl nem áll. Az ostoba Ingke, de minek jött ide. Megegett velük, amikor próbára tették az ügyességüket, és eljátszottak ezzel a veszéllyel. Az átkelésnek volt egy kézenfekvő alapszabálya, s ezt nem volt tanácsos megsérteni. A gázlón ellenállhatatlan sodrása lett a víztömegnek, s minden felszín alá merült követ színtelen és igen síkos állagú alga lepett be. A víz hidege ugyanakkor azonnal csontig hatolt. Mintha penge akarná az embert a lábáról leszelni. Vészett ügye volt annak, aki mindkét talpával egy algától lepedékes víz alatti kőre merészkedett.

A lélegzete elállt, de már benne volt a vízben, és alaposan összetörte a köveken a tagjait. Csúszott, nem volt miben megkapaszkodnia, mert a víz alatt minden csúszott vele. Mintha a pokol szája nyelte volna be a zubogásba, s rögvest csúszna le a garatján. Valaki egy száraz kőről utána nyúlt és kisegítette, ez is megegett, vagy a sodrás azonnal elragadta. Még érezte, hogy a húsában milyen kellemesen meleg volt élni, de már

fájt a víz hidege. S hogy ne következhessen be, a másik talpával, legalább az egyik talpával száraz kövön kell megtapadnia.

Ha ellenben benne volt már, akkor a menekülésnek nem maradt más módszere, mint engedni az örült sodrásnak, rábízni a tehetetlen testet a víz elemi erejére.

Amit senki nem tesz meg szívesen.

Csupán arra ügyelni, hogy a vizeses örvényei közé ne sodródjon, vagy az alattomos víz alatti sziklatömbökhöz ne ütődjön. Az áramlás ereje miatt ez alig volt elkerülhető. A víz alacsony hőfoka különben is az eszét vette. Két tempónál többet itt úszni nem lehet. Meg értelme sem volt. Legfeljebb kormányozni önmagát, irányt tartani. Örvény ne vigye a vizesés alá, mert akit magával ragadott, azt súlyosabb sérülések nélkül nem köpte ki. De amint túljutott ezen a veszélyen, a megnövekedett mennyiségű víztömeg elmélyítette és kiöblösítette a medret, s itt aztán már sikerült valahogy partra veckőlődnie. Vizsgálhatta a testén a kék foltokat és a horzsolódásokat, és még órák múltán is vacogott, didergett, reszketett.

A többiek pedig csak röhögtek a meleg testükben.

Válaszolni sem állt érdekében, mert hang ugyan nem jött ki belőle, de a foga kocogott.

Ingke szemmel láthatóan ismerte a szabályokat, a vízbe merült köveket ügyesen elkerülte. Csak amikor a meder közepére ért, billent meg alatta veszélyesen. A tankertből ekkor hívták el a kis Kienastot, a munka végeztével rakták volna el a szerszámokat, hogy mindent hagyjon, és menjen fel a Schultze rendelőjébe.

Kienast a védelmük alatt állt, de nem volt hatalom, amivel keresztezni lehetett volna Schultze szándékait.

Még volt egy szűk órájuk a vacsoráig.

Ingke Einbock pedig hozzá jött át Annabergből, tényleg őt akarta meglátogatni.

Nevetett, de kérdésre nem válaszolt.

Egy névjegykártya borítékjában levélkét hozott a blúzában. S amint felnyitotta a lesem ragasztott borítékot, azonnal fölismerte az édesapja betűit. Az édesapja nem úgy írt, mint a németek.

Az a fontos, mondta Ingke Einbock, hogy tartani tud a szád.

Szét fogjuk tépni apró darabokra.

Mindössze három rövid mondat állt a kártyán. Hanson különös rémület vett erőt, amikor az édesapja magyar nyelvű leveleit kellett elolvasnia. Ha ellenben németül írt, akkor a nyelvtani hibák miatt alig volt érthető. Hans tudott ugyan magyarul, de a fánti szlovák iskolában tanult meg először olvasni és írni, s ezért a magyar szavak képe számára teljesen idegen maradt. Pedig mennyire örült, hogy az édesapját a nyelvi rettegéssel együtt sikerült egyszer s mindenkorra elfelejteni.

Készüljön fel rá, hogy innen el fogja vinni.

S amint elolvasta az első mondatot, egyszerre telt el soha nem érzett hálával és örömmel, hogy az édesapja mégiscsak szereti, magához veszi, s ugyanakkor elmondhatatlan és lesújtó fájdalommal telt el. Mert akkor nemcsak örökre el kell hagynia Hendriket, tudta, örökre, nemcsak itt kell hagynia Kienastot a kényükre és a kedvükre bízva, hanem a legalattomosabb árulás lesz, amit ember elkövet. Hallgatnia kell, nem mondhatja el nekik.

Az első mondat világossá tette, hogy a titkos kommunista organizáció mozdult meg, amiben ezek szerint az Ingke Einbock anyja benne van.

Még el sem olvasta a következő mondatot, megingott. Ingke Einbockot nem fájt volna ennyire feladnia. Jó lett volna meg nem törtéنتté tenni az első mondatot. A levél-

két visszalökni, hogy nem, neki Kienast és Franke fontosabb, mint az édesapja, aki soha életében mást sem csinált, mint elhagyta őt.

Elhagyta.

Szökés lesz, írta a következő mondatban az édesapja. A szükséges időpontot idejében közlik majd veled.

Az édesapjáról azért is jó volt elfeledkeznie, mert attól azért erősen tartott, hogy tényleg az ő vérét örökölte. Ezt senki nem mondta ki, ám a vizsgálatok arra utaltak, hogy ez a feltételezésük, ami a törvény szerint szükségessé tette a sterilizációt.

Apád, ez állt aztán a lapocska alján.

Még nézegette volna, miközben érezte az arcán a lány figyelmes tekintetét, de tudta, hogy gyöngé lesz, és nem fogja földadni őket. Ez az utolsó szó oly erős, hogy nem fog tudni nemet mondani. S hogy a lány szeme láttára ne gyöngüljön el, még soha nem is érzett ilyen gyöngeséget, még soha nem ájult el, a hátával kereste a pillér köveinek melegét.

Ez a kő, a gneisz minden élethelyzetben különösen viselkedik. Az imént még langyos a napmelegtől, most jegesen hideg. Vagy csak ő érezte így. Palás szövete miatt könnyen repeszhető, ám a mederben heverő köveken nem lehetett látni repedés nyomát. Talán most látja a köveket utoljára a patakban. A sok súrolódástól ezek a kövek elveszítették minden élüket, s úgy heverték egymáson, mint a tömött párnák. Barátságos testies színükkel és párnás formáikkal megtévesztették a szemlélődőt. Aki ennek a kőnek nekiütődött, vagy vésővel kívánt beléhatolni, tanúsíthatta, hogy nem kevésbé kemény, mint a gránit. Ásványi összetételében egyébként azonos vele.

Ebből a kőből épültek a környék jellegzetes nemesi fészkei, Freiberg, Wolkenstein, Schwarzenberg, Schlettau, Frauenstein és Hartenstein fellegvárai, az erődítmények és a sziklakastélyok, amelyeket azoknak az utaknak a védelmére emeltek a középkor végén, amelyeken a környék bányáiból nyert ezüstöt, a drágakövet és az értékes ipari érceket elszállították. Nézte, amit itt kell hagynia, és ettől tényleg másmilyen lett. Moszkvába fogják vinni. E hasított kőből épültek még ennél is korábban a védőművekkel elkerített erődtemplomok, az áldozati kápolnák, a hidak, a viaduktok, s emez építmények között a lehető legnagyobb és legpompásabb mű, maga a Szent Anna-templom Annabergben. Ennek bélietes ablakkal tagolt, égbe szökő apszisára nézett a városi házuk valamennyi szobájának ablaka. Ennek a kőnek a testszíne töltötte fel minden napszakban és évszakban a helyiségeket. Valóságos katedrális, amely a hasított kőtől nyert rusztikus küllemével és fénytől árjárt belső terével a gótikus építészet kivételes remekének számított.

S miközben a két gyerek a viadukt központi pillérjének tövében guggolva egyenként engedte útjára a levélke apróra tépdesett darabjait, Kienastnak le kellett vetkőznie és csupaszon felfeküdnie az első pillanatban rémisztően hideg vizsgálóasztalra.

Nem először történt meg vele, amitől a fiúk egyébként olyannyira tartottak, hogy később sem ejtettek szót róla egymás között.

Hans és Hendrik nem véletlenül kereste Schultze titkos feljegyzéseit. Tudták, mit keresnek, s milyen adatokat akarnak mindenáron megsemmisíteni.

Vadonatúj módszer volt, s így nem is tudhatták, hogy valójában mi ez, vagy a speciális eredményekre kíváncsi vizsgálat közben mi történik. Ahhoz, hogy Schultze bizonyos kényes tagjairól gipszmintát vehessen, hibernálnia kellett őket. A gipszmintákat szigorúan lepecsételt kis dobozokban, külön postán szállíttatták Berlinbe, a Kaiser Wilhelm Institut Fajbiológiai és Örökléshigiéniai Intézetébe, az Ihne utcába. Ezeket az exponátokat nem Thum zu Wolkenstein bárónő, hanem a nagy gyűjtemény elkülönít-

tett részlegében Freiherr von der Schuer felügyelte. Más intézmények igazgatóival együtt tervezte meg a vizsgálatot. A Pszichológiai Intézet igazgatója azon a véleményen volt, hogy a mintavétel bármely más legálisabb formája olyan kiszámíthatatlan hatással lenne a növendékek lelki fejlődésére, amivel súlyosan veszélyeztetnék magát a vizsgálatot.

Valójában azonban elégedetlenek voltak az eredményekkel. Nem jutottak adathoz az egyes péniszek erigált állapotát illetően, s igen ritkán, mintegy véletlenszerűen jutottak hozzá a fiúk spermakinetéhez.

Habár biztos forrásból tudomásuk volt róla, hogy amerikai kutatók ilyen jellegű vizsgálatokat végeztek iskolás fiúk körében.

Fektükben kissé oldalt kellett fordulniuk, Schultze adott egy injekciót a fenekükbe, s néhány perc múltán álm és ébrenlét között lebegtek az asztalon. Akkor egy másik injekciót is beléjük döfött, ezt azonban már csak a mozdulatából látták, nem érezték. Mert igen gyorsan elmélyült a különös érzetük, amelyben ébrenlétük és testi éberségük utolsó kapaszkodóit elveszítették. Valami furcsa, émelygésre emlékeztető érzésük maradt magukról a megszokott létérzés helyett. Schultze minduntalan visszatérítette ugyan őket, hogy most erre forduljanak, arra forduljanak. S az is világos volt, hogy az injekció nem altató. Mentális felfogóképességük felébredhet, csak éppen az agytörzs örökre elnyeli az elhangzó mondatokhoz tartozó képeket. Megtették neki, amit kért, bár nem tudták többé, hogy mit kér, ki kéri és mit miként tesznek meg. Olyan volt, mint egy súlyos önkívületi állapot, s így azt sem tudták, hogy milyen kísérleti kérdésekre válaszolnak, amelyeket Schultze az asztalánál ülve gondosan följegyez.

Azt azonban még hetek múltán is tudták, hogy valaki valamiről kikérdezte őket, s e tudat miatt többen meg is zavarodtak valamennyire, mint amikor a realitásérzékből belecúszik a képzelet.

Még arról is maradtak emlékeik, hogy olykor pozíciót kellett változtatniuk. Egyes pozíciókban Schultze vagy valaki más, aki ilyenkor segített neki, talán egy nő, hevederekkel rögzítette a végtagjaikat, hogy amíg a gipsz köt, véletlenül se mozogjanak.

Ez a kedves hangú nő talán gipszet is kevert. Mindezt érzékelték, mindent érzéltek valamilyen émelygés mögül, de nem emlékeztek rá ugyanígy.

Hogy valaki borotvált.

Valami furcsa sejtelemként maradt meg, bizonyára annak a helynek a közelében, ahol az agy a képzelet képeit rögzíti.

Láttak, de nem érezték, illetve a saját gondolataikat sem érték fel ésszel, s mivel nem érezték, minduntalan visszahantak a különös és lázasan mély álomba, amelynek a tudata aztán valamennyiük életét más pályákra lökte, mint ahová szüleik ösztönzésére elindultak, vagy ahová ők maguk tudatosan tartottak volna a szüleik és a feljebbvalóik ellenében.

Annabergben maga a templomhegy sem volt más, mint ennek a kőzetnek egy termőréteggel alig belepert, masszív és igen nagy kiterjedésű tömbje. Az egész kisvárost megtartotta a hátán a gneisz. Néhány lépésnyire a templomtól ugyanebből a kőből épült a Kirchberg 1, a Wolkensteinnek egyébként igen szerény méretű városi háza, ahol Ingkével, a házvezetónőjük kis unokahúgával Hans a felnőttek legnagyobb öröme mindig oly békésen játszott, miként senki mással. Nyugodtan egyedül hagyták őket hosszú időkre. Nem beszélve arról, hogy ebben a kőzetben ereszkedtek a föld mélyébe az ezüstbányák szűk és nedvességtől cseperésző tárnái, s odalenn a keskeny, vízszintes járatok végeérhetetlen labirintusa, ahonnan újabb sötéten tátongó tárnákon át lehetett lejutni az alsóbb emeletekre. Ingkének ércbányász volt az édesapja, akit mindig

újra elbocsátottak, szervezkedett, de már a nagyapja, az ükapja is bányász volt, csaknem minden férfi bányász volt a családban.

E palás szövetű, származása szerint úgynevezett metamorf, szerkezete szerint összetett és kristályos kőzet, amelynek kvarc, földpát és csillám teszi ki az elegyrészeit, szövetében ugyan nem különbözik a gránittól, de megkapó színeivel alaposan eltér tőle. Uralkodó színét az ortoklász nevű földpáttól nyeri, amely fehér, vörös és szürke, miközben a kvarc víztiszta, illetve szürke szemeket képez benne.

Mindezeket az alkotórészeket azonban csak közelről, jórészt nagyító vagy mikroszkóp alatt látni így.

Kienast helye üresen maradt a vacsoránál, nem is táltak neki, s ezért a többiek pontosan tudták, hogy mi történik vele odafönn. A hibernált fiúk másnap ébredtek föl, délben vagy akár délután, de nem a rendelőben, hanem a gyengélkedő egyik ágyán. Mindenki látta rajtuk, amikor lejöttek onnan, s mindenki néma kímélettel volt irántuk. Még napokig zavarodottan jártak közöttük, mint az alvajárók. Nem annyira az álmoság vagy a tagjaikat nyűgöző ölmos fáradság miatt, hanem inkább a különleges tudatállapot tartotta őket fogva. Onnan nem szívesen tértek vissza a félelmetes és unalmas köznapi életükbe. Volt, aki arra emlékezett, hogy a Schultze egy lepedőt dobott a vállára, s mintha azt a parancsot adta volna, hogy fogja magán össze, mert az üres folyosón a saját lábukon mentek át. Schultze követte őket, mondta, mit tegyenek, és a folyosón merre menjenek, majd gondosan becsukta a gyöngélkedő magasan nyíló ablakát, be is takargatta őket, nehogy meghűljenek.

Akinek már lett volna az ágyékán szőrzete, a következő napokban meglepetten vette észre, hogy eltűnt. Valószínűleg leborotválták, Schultze vagy a kedves hangú nő, aki néha segédkezett. Erről sem beszélt egyikük sem, még ha a fürdőben látták is egymáson, hogy mi történt. A vizsgálat jellegéről árulkodott a gipsztörmelék. Az ölük vagy a hasuk pihéin, a véletlenül megmaradt szőrszálakon fönnakadtak ilyen fehér morzsák, és a körmükkel kellett lekarniuk.

Távolabbról szemlélve, amikor a gneisz sziklatömegként áll elibénk, inkább borvörös, míg más nézetekből, más napszakokban okkersárga, olykor testszínű. Darabjaira hullva sárgásbarnának tűnik, vagy éppen szürkésbarnának. Ragyognak benne a biotit vagy a muszkovit csillámjai, amelyek mindig párhuzamosan helyezkednek el a kőzetben. Ez az igen elterjedt, habár a felszínen közel sem mindenütt látható kőzet a szerkezetében uralkodó párhuzamosságnak köszönheti építészeti és bányászati karrierjét, hasíthatóságának. Palás szövetének többféle változata ismert, az eres-csíkos gneiszben szalagokban helyezkednek el a csillámok, a réteges gneiszben rétegek szerint váltakoznak egymással az elegy egyes részei, míg a rudas gneiszben függőleges sorokban, nyálában.

Ám bármiként legyen, a párhuzamosok mentén a kő szétbontható.

Legkevésbé az ember bontja meg. Hanem a szelek, a fagyok, a vizek, s így aztán azt lehetne mondani, hogy a bányászok legfeljebb a természetes repedéseknek mennek utána, mikor vésőikkel továbbrepesztik, hogy az ereztéként elhelyezkedő ezüsthöz hozzájussanak.

A gneisz hatalmasan és vastagon burkolja be a földgolyót. Rajta nyugszik a mindenféle üledék, s amikor a magma megmozdul alatta, és megnyitja a szerkezeti repedéseket, akkor ezen az olykor háromezer méteres kőzetburkolaton törnek át az eruptív kőzetek.

Valószínű, hogy a gneisz alkotja a föld első kihülési kérgét.